

5. Малихін О. В. Програма навчального курсу з іноземної мови професійного спрямування (для спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво») / О. В. Малихін, С. О. Мелікова. – Кривий Ріг: КДПУ, 2005. – 43 с.
6. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование / Сергей Иванович Подмазин. – Запорожье: Просвіта, 2000. – 250 с. – (Социально-философское исследование).
7. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – С. 31–41.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2010 р.

УДК 371.134: 93

Журба Л. В.

викладач

Криворізький державний педагогічний університет

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

У статті розкривається проблема індивідуалізації педагогічної практики як основи взаємодії інтелектуального й емоційного аспектів навчального процесу та засобу підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів історії.

Ключові слова: індивідуалізація педагогічної практики, професійна підготовка, технологічний потенціал студента-практиканта.

В статье рассматривается проблема индивидуализации педагогической практики как основы взаимодействия интеллектуального и эмоционального аспектов учебного процесса и способа повышения качества профессиональной подготовки будущих учителей истории.

Ключевые слова: индивидуализация педагогической практики, профессиональная подготовка, технологический потенциал студента-практиканта.

The article deals with the problem of pedagogical practice's individualization as the basis of interaction of intellectual and emotional aspects of educational process and the way of future history teachers' professional education upgrading.

Keywords: pedagogical practice's individualization, professional education, practical student's technological potential.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті підготовку педагогічних працівників проголошено центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики.

Педагогічна практика у вищих педагогічних навчальних закладах виступає органічною складовою навчально-виховного процесу і забезпечує поєднання психологічної й теоретичної підготовки майбутніх учителів з їх майбутньою практичною діяльністю. Саме на практиці студент може професійно визначитися, з'ясувати ступінь співвідношення власних особистісних якостей з професією вчителя. Педагогічна практика сприяє формуванню і розвитку інтелектуально-емоційної культури майбутнього вчителя, його педагогічної ерудиції, педагогічного цілепокладання, педагогічного

мислення, інтуїції, педагогічного оптимізму, педагогічної рефлексії. Проте традиційна система організації педагогічної практики не виконує в повному обсязі завдань, які висувають перед нею сучасні реалії. Не завжди студент, який має відмінні знання з історії, психології та педагогіки може ефективно організувати учнів до співпраці у процесі вивчення історичного матеріалу й отримати високу оцінку. Натомість тому, хто таких знань не має, вдається іноді досягти вагомих результатів, зважаючи на інші власні якості: творчий пошук, самонавчання і самовизначення, любов і повагу до дітей, толерантність до висловлюваних ними думок, уміння підтримувати навчальну дисципліну. Як узгодити ці протиріччя? Спробуємо надати практичні поради щодо індивідуалізації педагогічної практики як основи взаємодії інтелектуальної й емоційної сторін навчального процесу та засобу підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів історії.

Проблемам змісту й організації педагогічної практики студентів педагогічних ВНЗ присвячені праці О. Абдулліної, Л. Булатової, А. Булди, С. Кари, Н. Кичук, Н. Кузьміної, В. Максимова, Л. Манчуленко та інших науковців. Всі вони єдині в оцінці педагогічної практики як важливого фактора професійного становлення, але кожен з них акцентує увагу на окремих її аспектах.

На думку А. А. Вербицького, стратегічним напрямком активізації навчання є створення дидактичних і психологічних умов осмислення учіння, включення в нього студентів не тільки на рівні інтелектуальної, але й особистісної і соціальної активності [2, с. 41].

Кредитно-модульна система організації навчання студентів педагогічних вузів розкриває широкі перспективи щодо удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів суспільствознавчих дисциплін, так як передбачає значну індивідуалізацію навчально-виховного процесу, його практичну, прикладну спрямованість на забезпечення умов і засобів гармонізації інтелектуальної й емоційної складових педагогічної взаємодії.

Здійснення індивідуалізації педагогічної практики – це така її організація, за якої враховуються індивідуальні здібності, нахили, інтереси студентів та їх інтелектуальний, фізичний і психологічний розвиток.

Щоб досягти результативності навчально-виховного процесу під час шкільної практики студент-практикант, як майбутній учитель, повинен працювати на трьох напрямках: над формуванням знань, умінь і навичок; над організацією учнівського колективу; над методикою викладання. Характеризуємо кожен напрямок окремо з огляду на сучасні освітні вимоги, визначені в базових документах з питань історичної освіти.

Основний акцент у сучасному навчально-виховному процесі пересувається із засвоєння певної суми знань, умінь і навичок на формування установок, мотивів, ціннісних орієнтацій, «підготовку учнів до взаємодії із соціальним середовищем, до самореалізації їх як особистостей в умовах

багатоманітного світу через засвоєння комплексу знань, формування відповідних компетенцій» [1,19].

Основна мета історичної освіти – навчити історичному мисленню, головне завдання – організувати процес навчання так, щоб він не просто давав корисну точну інформацію, але, що важливіше, вчив учнів осмислювати минуле з тим, щоб досягнути сучасне й за допомогою історичних знань самовизначити себе в оточуючому світі й інтегруватися в нього, досягнувши як життєвих, так і суспільно значущих успіхів.

Досягнення основної мети навчання реалізується здебільшого за допомогою пізнавальної взаємодії вчителя й учня, результатом якої є інтенсивне формування знань учня та стрімкий розвиток його індивідуальних сил і здібностей. Отже, працюючи з будь-яким навчальним змістом, як учень, так і вчитель повинні проявляти зустрічну пізнавальну активність, інакше навчання буде малоефективним.

Зважаючи на тему нашого дослідження, такий рівень організації роботи над історичним матеріалом можливий лише в тому випадку, коли сам студент-практикант, виступаючи в ролі вчителя, матиме глибокі, міцні теоретичні знання з історії, володітиме прогностичними якостями, методологічним арсеналом для опанування новими знаннями, вмітиме мислити масштабно і ефективно, генеруючи нові ідеї та альтернативи.

Так як аспект професійно-теоретичної підготовки до педагогічної практики відіграє важливу роль, бажано завчасно дізнатися, які теми будуть вивчати учні, познайомитися з висвітленням змісту даного історичного матеріалу в шкільному підручнику, відновити в пам'яті лекції з досліджуваних питань тощо. Крім того, перебуваючи у вузі, студент має можливість в повному обсязі користуватися науковою інформаційно-аналітичною базою бібліотеки, може звернутися за допомогою і до викладачів. Знаннєвий багаж студента-практиканта, на нашу думку, повинен вбирати в себе: теоретичні й фактологічні знання про історичні події, документальні й хрестоматійні матеріали з вивчасної теми, знання мемуарної й художньої літератури про даний історичний проміжок часу, статистичні дані.

Діяльнісний аспект проблеми підготовки студента до педагогічної практики вбирає в себе уміння вчитися з тим, щоб навчити цього й учнів. В даному контексті найважливішими, на нашу думку, є такі уміння: знаходити, переглядати та аналізувати інформацію; критично сприймати різні точки зору на описувані події та дійти власного їх бачення; пояснювати різні підходи до аналізу історичних документів; розкривати проблему упередженої суб'єктивної оцінки, однобічного висвітлення історичної тематики. Крім того, слід вказати і на глибокий емоційний вплив на учнів у процесі навчання історії. Відношення до історії може бути як моральним, так і естетичним, адже історичні події носять різний характер: трагічний, комічний, ліричний, взагалі насичені красою людського буття, його різноманітністю. Тому студенту під час підготовки до непрактики потрібно подумати

про «естетику слова, образу, можливості вживання в історичні ситуації, в хід, цінність і тенденції їх розвитку» [4, с. 23].

Такі знання й уміння допоможуть практикуючому без вагань влитися в навчально-виховну роботу, швидко зорієнтуватися в перипетіях шкільних проблем, стати корисним помічником вчителя-наставника, мати моральне задоволення від власної значущості.

Щоб вирішити проблему організації учнів до роботи, учитель повинен бути готовим до активної педагогічної взаємодії з ними. Адже він має як великі можливості по створенню атмосфери творчості, колективного й індивідуального пошуку нових знань, формуванню навчальних умінь, так і може загубити паростки зацікавленості, бажання вчитися та самостійно вирішувати проблеми. Вагомими з цього приводу є слова В. Курилів, яка так визначає роль учителя історії в навчальному процесі: «Учитель – садівник, а не приборкувач» [3, 12].

Готуючись до педагогічної практики, студенти повинні серйозно підійти до проблеми власного стилю педагогічної поведінки. Результати педагогічних спостережень автора статті свідчать про те, що переважна більшість студентів-практикантів готові вибудовувати стосунки з учнями на основі принципів гуманізму, толерантності, взаємоповаги, використовуючи індивідуальний підхід, враховуючи особистісні якості школярів. Близько третини студентів у спілкуванні з учнями віддають перевагу авторитарному стилю з метою встановлення певного рівня дисципліни, а невелика кількість тих студентів, які на період проходження педагогічної практики іще не визначилися професійно, байдуже відносяться до складання взаємин з майбутніми вихованцями. З огляду на таку ситуацію, було б правильним, зважаючи на особисту думку студентів, індивідуальний стиль педагогічної поведінки, все ж таки переконати тих із них, які схильні до авторитаризму й тих, хто не визначився в проблемі взаємовідносин та співпраці з майбутніми учнями переглянути власну позицію в сторону особистісно-зорієнтованих стосунків. З цією метою бажано іще до початку педагогічної практики організувати індивідуальні консультації методистів кафедри педагогіки та психології. Адже довірлива розмова на рівних можлива лише в тому випадку, коли це будуть зацікавлені особи, як студент, так і методист. В даному випадку мова йде про завчасний, попередній розподіл студентів по школах, прикріплення до них методистів, визначення керівників груп. За такої попередньої підготовки, на нашу думку, можна уникнути багатьох проблем.

Особливо важливою в даному контексті є проблема методики викладання історії та правознавства. Студент-практикант повинен володіти мистецтвом вибору методів, форм, способів і прийомів організації процесу навчання відповідно до мети, завдання, змісту історичної освіти взагалі та вивчаємої теми зокрема. Він повинен бути готовим поєднувати у своїй роботі новітні педагогічні технології з традиційно-орієнтованими, виступати

творцем власного професійно-особистісного іміджу і, головне, сприяти розвитку пізнавальних здібностей учнів. Кваліфікованими помічниками, порадиниками, керівниками в цій кропіткій роботі є методисти з предмету (історії та правознавства). Вважаємо, що цю категорію викладачів студенти-практиканти мають вільно обирати на власний розсуд відповідно до особистих пріоритетів, точно так, як і наукових керівників кваліфікаційних робіт. Це повинні бути викладачі, які користуються авторитетом, довірою з боку студентів, мають високі професійні якості, адже тільки такі особистості зможуть впливати на перебіг професійного становлення майбутніх учителів, допоможуть подолати труднощі, підбадьорять, підкажуть правильний шлях вирішення проблем.

Звертаємо увагу й на необхідність проведення кожним методистом кафедри історії або керівником групи студентів-практикантів семінарських занять з питань побудови індивідуальної системи підготовки до педагогічної практики, яка б вбирала в себе модель ймовірного включення студента в практичну роботу на трьох, визначених на початку статті, рівнях. Може постати питання про виділення годин на таку роботу. Пропонуємо використати частину навантаження, передбаченого на керівництво педагогічною практикою. На індивідуальних консультаціях методисти з предмета допоможуть студенту підібрати ті педагогічні технології для використання в майбутній роботі, які відповідають його індивідуальним психолого-педагогічним особливостям та професійним можливостям.

Отже, особистий технологічний потенціал студента-практиканта, як правило, включає в себе такі компоненти: інтелектуальний, науково-практичний, емоційно-особистісний. Емоційно-особистісний компонент визначається пристосуванням професійних можливостей майбутніх учителів до учнівського колективу, врахуванням індивідуальних запитів учнів, особистим досвідом спілкування з ними, характерними рисами вдачі (темперамент, інтуїція, акторські та організаторські здібності), емпатійною культурою, які підсилюють вияв інтелектуальних та практичних професійних умінь.

Насамкінець зазначимо, що не менш важливе значення для ефективного перебігу педагогічної практики мають рефлексивні вміння студентів-практикантів. Р. Тур визначає педагогічну рефлексію як «усвідомлення вчителем себе самого суб'єктом діяльності: своїх особливостей, здібностей, того, як його сприймають учні, батьки, колеги, адміністрація»[5,20]. Рефлексивні вміння мають місце при здійсненні студентом контрольно-оцінної діяльності, спрямованої на себе, на осмислення й аналіз власних дій. Саме ці вміння дозволяють йому встановити рівень результативності своєї роботи й передбачити засоби її оптимізації. З огляду на вище вказане, завдання методистів різних кафедр полягає в спонуканні студентів-практикантів до постійної рефлексії своєї педагогічної діяльності з метою її вдосконалення.

Таким чином, ефективність процесу професійного становлення студентів-істориків під час педагогічної практики багато в чому залежить від систематичної й цілеспрямованої роботи по її індивідуалізації відповідно до моніторингу навчальних досягнень, психолого-педагогічних особливостей, свободи вибору та рефлексії. Індивідуальний підхід до організації проведення педагогічної практики є основою гармонізації інтелектуальної й емоційної сторін навчального процесу та важливим засобом підвищення якості професійної педагогічної освіти студентів вищих навчальних закладів.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1–2.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: Методическое пособие. – М.: Высш. шк., 1991. – 207 с.
3. Курилів Валентина. Методика викладання історії: Навч. посібник. – Львів; Торонто: Світ, 2003. – 248 с.
4. Лернер И. Я. Историческое сознание и условия его формирования // Преподавание истории в школе. – 1988. – № 4. – с.18–24с.
5. Тур Р. І. Педагогічна рефлексія – основа формування творчого саморозвитку особистості // Управління школою. – 2004. – № 13. – с.17-23.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2010 р.

УДК 378.22

Криловець М. Г.

доктор пед. наук, професор

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

МАГІСТРАТУРА З ПОЗИЦІЇ ПРАКТИКИ

Готовність майбутнього викладача географії до дослідницької діяльності означається як фахова компетентність, яку характеризують уміння: здійснювати пошук, накопичувати й обробляти наукову інформацію, володіти методологічним апаратом дослідження, визначати стан проблеми, володіти теоретичними, емпіричними, статистичними та іншими методами дослідження, визначати результативність дослідницької роботи, впроваджувати результати дослідження у навчальний процес.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, фахова компетентність, науково-дослідна лабораторія.

Готовность будущего преподавателя географии к исследовательской деятельности определяется как профессиональная компетентность, которую характеризуют умения: осуществлять поиск, накапливать и обрабатывать научную информацию, владеть методологическим аппаратом исследования, определять проблемы, владеть теоретическими, эмпирическими, статистическими методами исследования, определяют результативность исследовательской работы, внедряют результаты исследования в учебный процесс.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность, профессиональная компетентность, научно-исследовательская лаборатория.